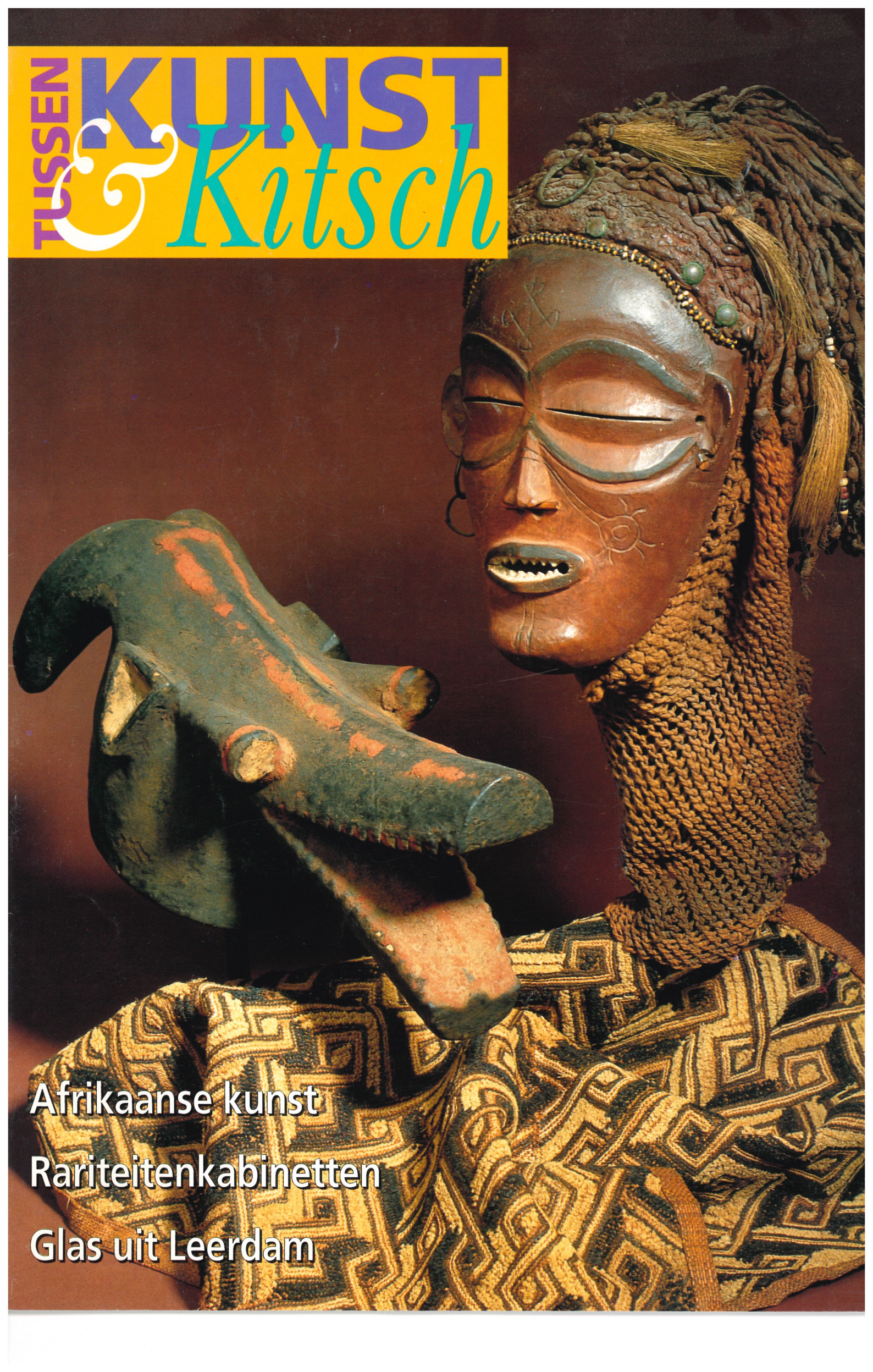
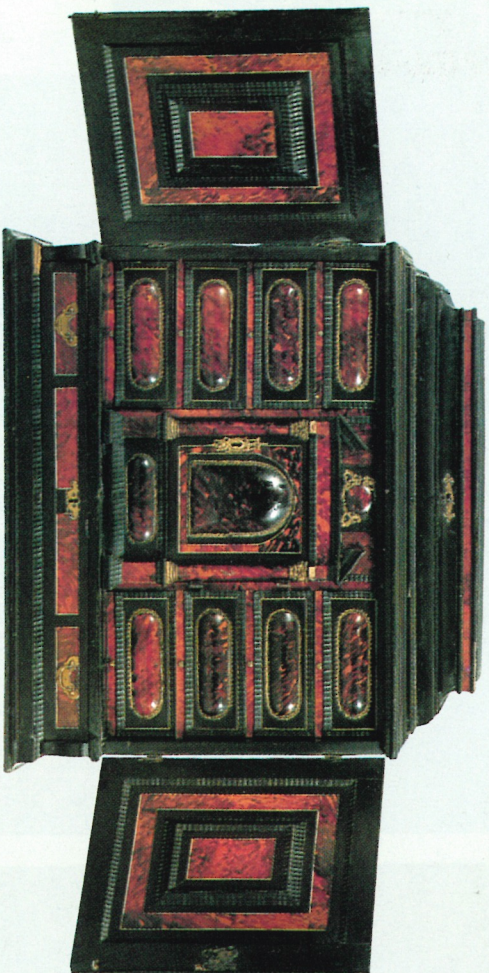

TUSSEN KUNST & Kitsch

Afrikaanse kunst
Rariteitenkabinetten
Glas uit Leerdam

Links: Een kunstkabinetje, zoals het hier afgebeelde, met allerlei laatjes voor het opbergen van een verzameling, is meer dan f 40.000,- waard.

Rechts: Een hele la en een compartiment van een la met een verzameling van naturalia, dingen die de natuur heeft voortgebracht, uit een 17de-eeuwse kast uit het Centraal Museum te Utrecht. De inhoud van de laatjes is 18de- en 19de-eeuws.

Kunstkasten en rariteitenkabinetten

De kunstkasten en rariteitenkabinetten die in de 17de eeuw bij bemiddelde Hollandse families te pronk stonden, bevatten geen lukraak geordende verzamelingen.

Claudia Thunnissen

WAT

Aan deze collecties lag een diepere gedachte ten grondslag, die al een eeuw eerder in Italië en Duitsland ontwikkeld was. Francesco de Medici, één der machtigste mannen van Florence, had er toen in zijn kantoor het Uffizi - het huidige museum - een achthoekige kamer laten inrichten voor een deel van zijn schatten. Deze ruimte weerspiegelde de kosmos met alles wat daarin door de natuur en door de mens gemaakt werd. Ook de Medicertig zelf kwam in de afspiegeling van de kosmos voor: zijn heldendaden waren breed uitgemeten.

De acht hoeken van de zogenaemde Tribuna corresponderden met de vier windstreken en hun nevenrichtingen, in de koepel waren de tekens van de dierenriem te zien. Het universum dat volgens de filosofen van de Renaissance was opgebouwd uit de elementen vuur, aarde, water en lucht was in symbolische vorm aanwezig. Kristallen tafelgerei en het gewelf vertegenwoordigden de lucht; het vuur was te vinden in een beeld van de zonnegod Apollo, maar ook in instrumenten waarmee je de zonnestand kon aflezen; de aarde werd aangeduid door de godin Juno en

door edelstenen en metalen, die uit haar binnenste gewonnen worden; Venus, geboren uit de zee, en Galahen, nympf van het zeeschuim, verbeeldten samen met parels en koralen het element water. De verzameling zelf bestond uit 'naturalia'; door de natuur voortgebrachte zaken en 'artefacten', door de mens vervaardigde dingen. Fraaie kunstvoorwerpen en bijzondere schelpen stonden broederlijk naast elkaar.

BOEDSCHAP UIT DE RUIMTE

De interesse in de kosmos met al haar voortbrengselen werd gevoeld door de grote ontdekkingsreizen, die sinds het eind van de 15de eeuw gemaakt werden. Uit alle windstreken kwamen ontdekkingsreizigers en handelsexpedities terug met wonderlijke voorwerpen.

Deze pasten bij uitstek in de formule van de 'Kunst- und Wunderkammer', zoals de kunst- en rariteitenverzamelingen in Duitsland genoemd werden. Er waren resten van het scheppingsproces van de natuur: koraal, schelpen, geween, kokosnoten, boodschappen van de geheimzinnige weefsels uit het dieren- en plantenrijk of voorwerpen van

vreemde culturen. In de verzamelingen waren mens en natuur elkaars rivalen als scheppende krachten. De exotische kokosnoor werd nog fraaier doordat hij door een voortreffelijk ambachtsman van reliëfs en een verguld zilveren montuur werd voorzien. De bijzondere nautilusschelp kreeg een fijn gegraveerde voorstelling en een fantastische voet. Gereedschappen en spelletjes waarmee de natuur naar de hand kon worden gezet, zoals astronomische instrumenten en anamorfoses, waren geliefd. Munten en penningen, beeldjes uit de Oudheid en kunstvoorwerpen zaten in laatjes en vakjes van de kabinetten, die meer en meer kijlkasten werden.

In de 17de eeuw was het opbouwen van zo'n verzameling geen exclusief recht meer van de machtigsten der aarde. Ook welgestelde burgers waren in de weer met de kosmos in het klein, die ze trots aan hun gasten toonden door de deurtes en laatjes van hun kunstkasten te openen. De opzet van een programma en een systeem van zo'n kast was bijna een burgerlijk gezelschapspiel geworden.

Hieronder: Johann Joseph Zoffany, De Tribuna van het Uffizi in Florence, 1772/78 zoals een kunstkamer er in de 18de eeuw uitzag. (Collectie Windsor Castle, Engeland)

Tabaksdoos, gemaakt van twee schelpen in een montuur door de parelmoersnijder Cornelis Bellekin uit Enkhuizen. De waarde ligt op ca f 2.500,- (Collectie Westfries Museum)

